

Obr. 12. Brno, ulice Besední. Vyzdění kontreskarpy příkopu v ražbě. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 12. Brno, Besední Street. Masonry of the ditch counterscarp. Photo by Archaia Brno.

Literatura

Kuča, K. 2000: *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic.*

Praha, Brno: Baset.

Müller, Z., Flodrová, M., Budík, M., Schildberger, V. 2005: *Bomby nad Brnem.* Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně.

Zůbek, A. 2023: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Besední, Veselá II – rekonstrukce kanalizace a vodovodu“.* Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202400089 [cit. 2024-10-12]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202400089>.

Summary

The archaeological excavation conducted by Archaia Brno in Besední, Česká, Skrytá, and Veselá streets (Město Brno cadastral area, Brno-City District) was part of the ‘Brno, Besední, Veselá II – Reconstruction of Sewage and Water Supply’ project (Fig. 9). This excavation has greatly enhanced our understanding of the area’s history from its early development to the present day. In the medieval period, much of the studied area became part of the inner town, enclosed by a fortification comprising a defensive wall and a ditch. Relics of these structures were uncovered during the fieldwork. A road ran along the inner side of the wall, with individual town plots laid out between this road and Zadní Veselá Street. The earliest buildings in this area were constructed of wood and clay. The excavation revealed that, as early as the medieval period, these were supplemented and eventually replaced by masonry structures (Fig. 10–12).

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město)

Ul. Lazaretní č. p. 2, parc. č. 1155/1.

Středověk, novověk. Klášter. Jiná evidence. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.2031228N, 16.6304231E

Archeologický výzkum byl realizován v souvislosti se stavbou „VN Brno rekonstrukce inženýrských sítí podzemních na Rajském dvoře“. Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A63/2023), terénní část výzkumu se uskutečnila v září až prosinci 2023 (obr. 13).

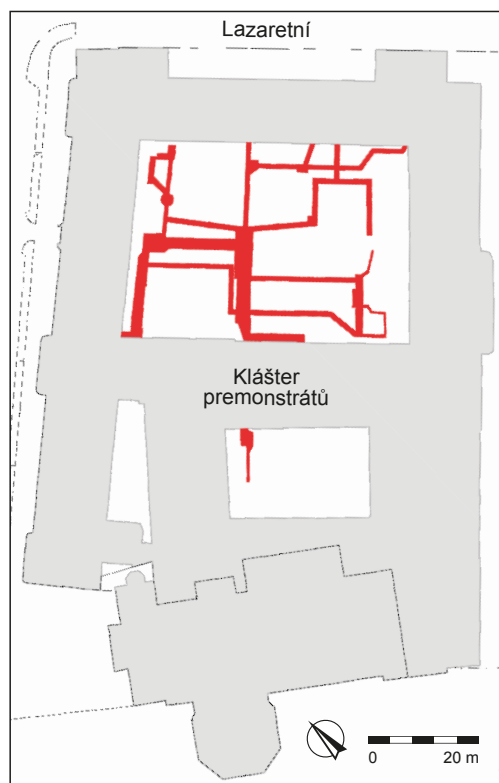
Dnešní Vojenská nemocnice se nachází v objektech někdejšího premonstrátského kláštera. Ten byl založen na počátku 13. století a zrušen v roce 1784 (ke klášteru např. Hurt 1969; Čihálík et al. 2004; Foltýn a kol. 2005, 233–239; Merta 2013).

Archeologický výzkum přinesl důležité poznatky o stavu archeologických terénů a charakteru přítomných objektů souvisejících s vývojem klášterního areálu. Bylo možné identifikovat povrch terénu, na němž začal být počátkem 13. století budován premonstrátský klášter. Odpovídá niveletám, které byly jako stavební úroveň kláštera určeny ve třech sondách při kostele Nanebevzetí Panny Marie v průběhu výzkumu v roce 2003 (Merta 2013, 111). Stejnou úroveň bylo možné označit také na drobném profilu dokumentovaném v roce 2020 ve výkopu kanalizace asi 10 m od průčelí kostela (Zůbek 2021). V dotčeném prostoru klášterního nádvoří se nachází v hloubce 2,4 m. Během středověku došlo k navýšení terénu přibližně o 0,9 m, v novověku o dalších 0,7 m a závěrečné zvýšení o 0,8 m spadá do 19.–20. století.

V období středověku a raného novověku byl prostor součástí hospodářského zázemí kláštera. Ze středověku se podařilo identifikovat reliкty blíže neurčené stavby dřevohlinité konstrukce a patrně segment zahloubeného výrobního objektu využívajícího ve výrobním procesu oheň (pec?). Z raného novověku pocházela poměrně rozsáhlá zděná stavba. Pravděpodobně ji lze ztotožnit s jednou z budov, která je zachycena na obraze H. B. Beyera a H. J. Zeisera z poloviny 17. století (uložen v Muzeu města Brna, inv. č. 2284). Dokumentovány byly ještě reliкty dalších tří zděných objektů, které však nebyly blíže určeny. Nároží zachycené v jihozápadní části nádvoří mohlo svým charakterem odpovídat ještě středověku, dataci by však musela ověřit náležitě provedená exkavace. Zřejmě při novověké opravě severního křídla konventu zanikly další dvě konstrukce, jež mohly náležet jednomu objektu, který byl přistavěn k obvodové stěně původní budovy. Jejich charakter byl novověký.

V novověku se stal prostor nádvořím nově budované prelatury. V centrální části byl dokumentován blíže neurčený objekt, pravděpodobně by mohlo jít o vodní prvek – cisternu. V daných místech je na kresbě F. B. Wernera z roku 1752 (uložena v archivu Národního památkového ústavu v Praze) zachycen drobný nadzemní objekt. S opravami klášterních budov a novostavbami souvisejí tři zachycené jámy na hašení vápna, dokumentováno bylo několik dalších jam neznámé funkce.

Výkop v severním rohu rajského dvora zjistil přítomnost blíže neurčeného středověkého zdiva, pravděpodobně jej lze spojit s objektem studniční kaple. Předpokládáme-li, že byla napojena na severní křídlo ambitu, potom dokumentované středověké souvrství souvisí s jejím interiérem. Druhou nejstarší uloženinou je možné považovat za jeho prvotní dláždění. K vybavení interiéru by náležel blíže neurčený objekt reprezentovaný segmentem zdiva, snad by mohlo jít o příslušnou studnu. Po destrukci kaple byl terén navýšen o 0,9 m a došlo k přestavbě konventu (Zůbek 2024).

Obr. 13. Brno, ulice Lazaretní. Červeně vyznačeny sledované výkopy. Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 13. Brno, Lazaretní Street. Excavated trenches are marked in red. Author Archaia Brno.

Literatura

- Čihálík, M., Staňková, E., Zdražilová, B. 2004: *Standardní stavebně – historický průzkum kostela Nanebevzetí Panny Marie v Brně – Zábřdovicích*. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.
- Foltýn, D. a kol. 2005: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri.
- Hurt, R. 1969: *Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábřdovicích. Vlastivědný věstník moravský XXI(1), Příloha 1.*
- Merta, D. 2013: *Bývalý premonstrátský klášter v Brně-Zábřdovicích (poznámky ke středověkým stavebním dějinám)*. *Forum Urbes Mediæ Aevi VII(1–2)*, 108–117.
- Zůbek, A. 2021: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Lazaretní – oprava kanalizace“*. Rkp. nálezové zprávy, č. akce A31/2020. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.
- Zůbek, A. 2024: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „VN Brno rekonstrukce inženýrských sítí podzemních na Rajském dvoře“*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202400282 [cit. 2024-10-12]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202400282>.

Summary

The archaeological excavation conducted by Archaia Brno in connection with the ‘VN Brno Reconstruction of Underground Utility Networks in the Rajský dvůr’ project in Lazaretní Street (Město Brno cadastral area, Brno-City District) (Fig. 13) provided valuable insights into the archaeological contexts and the features associated with the development of the Premonstratensian monastery, founded in the early 13th century and dissolved in 1784.

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město)

Ul. Novobranská, parc. č. 234/1, 234/2, 230/2.

Středověk, novověk. Město. Jiná evidence. Záchranný výzkum. Uložení nálezů: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1929367N, 16.6128519E

V roce 2023 bylo ukončeno zpracování výsledků záchranného archeologického výzkumu, který byl realizován v souvislosti s „Dostavbou proluky na Novobranské ulici v Brně, parc. č. 234/1, 234/2 a 230/2“ (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město). Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A80/2022), terénní část výzkumu se uskutečnila v období od 12. 9. do 8. 12. 2022 (obr. 14).

Archeologický výzkum přispěl svými výsledky do mozaiky poznání historicko-topografického vývoje předmětného území, postupně skládané z dílků představujících poznatky jednotlivých archeologických akcí konfrontovaných pro mladší období s výpovědí archivních pramenů. Potvrdil přítomnost objektů pravěkého osídlení a podílel se tak na prostorovém a časovém vymezení příslušného sídlištního areálu. Nejstarší středověké situace jsou datovány do 1. třetiny 13. století, následovala výstavba hradební zdi, která jasně vymezila rozsah vlastního města (obr. 15). Výzkum jednoznačně prokázal, že do jeho intravilánu nebyly začleněny některé partie staršího osídlení. Pro další období přinesl výzkum důležité informace k charakteru archeologických situací v prostoru, který bezprostředně přiléhal k vnitřnímu líci hradby, a umožňuje tak rekonstrukci jeho vývoje (obr. 16). V nejstarším období sloužil jako obslužná okružní komunikace, výrazným fenoménem mladšího období jsou jámy

Obr. 14. Brno, ulice Novobranská. Zeleně jsou vyznačeny zkoumané sondy; červeně sondy z roku 2021 (akce č. A64/2021). Autor Archaia Brno z. ú.

Fig. 14. Brno, Novobranská Street. The green areas mark the excavated trenches; the red areas show the trenches from 2021 (fieldwork event No. A64/2021). Author Archaia Brno.